

DANMARKS GEOLOGISKE UNDERSØGELSE.

III. Række. Nr. 13.

Mergelaflejringerne i Hammerum Herred

af

V. Milthers.

Med 1 Kort.

Kjøbenhavn.

I Kommission hos C. A. Reitzel.

Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

1916.

Pris: 50 Øre.

DANMARKS GEOLOGISKE UNDERSØGELSE.

III. Række. Nr. 13.

Mergelaflejringerne i Hammerum Herred

af

V. Milthers.

Med 1 Kort.

Kjøbenhavn.

I Kommission hos C. A. Reitzel.

Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

1916.

INDHOLD

	Side	
Indledning	3	
Underlaget for Istidens Aflejringer	3	
Lag fra Tertiærtiden	4	
Lag fra Kridttiden	5	
Istidens Aflejringer	5	
Bakkelandskabet	6	
Hedesletterne	8	
Mergellagene	8	
Mergelforekomsterne ordnede sognevis	10	
Aulum..... 10	Tjørring 14	Rind 18
Ørre..... 10	Snebjerg 15	Arnborg 18
Vilbjerg..... 11	Herning 17	Assing..... 19
Sinding..... 11	Gjellerup..... 17	Skarrild 21
Timring..... 12	Ikast 17	Sdr. Felding 21
Nøvling..... 13	Bording..... 17	

Indledning.

I Sommeren 1914 blev der i Hammerum Herred udført Undersøgelser af Mergelforholdene paa 165 Ejendomme. Da Undersøgelserne næsten udelukkende blev foretagne paa de Steder, hvorfra der indkom Anmodninger derom, har de ikke kunnet give en fuldstændig Oversigt over Mergelens Optræden i Herredet. En saadan vilde kun kunne faas ved en systematisk Undersøgelse. Den Uensartethed, som det medfølgende Kort viser med Hensyn til Forekomsterne af Mergel, er derfor ikke noget Udtryk for de virkelige Forhold. Der er Omraader, navnlig Øst for Herning og i Herredets sydlige Del, hvor der sikkert findes betydelig mere Mergel, end Kortet viser, om end der næppe findes megen Mergel af god Kvalitet.

Den undersøgte Mergel har næsten alle Vegne kunnet henføres til de to almindelige Slags: Morænemergel (stenet, sandet Lermergel) og Diluvialmergel (stenfri Lermergel). Begge Slags er afsatte under Istiden, Morænemergelen som direkte Afsmeltningsrest fra Isen, Diluvialmergelen ved Udslæmning og Afsætning af Morænemergelens finere Kalk- og Lerbestanddele.

Underlaget for Istidens Aflejringer.

Da Mergelaflejringerne for en væsentlig Del er førte til de nuværende Findesteder ved Transport med Indlandsis, og da Kalkindholdet afhænger af, hvor megen Kalk Isen har haft Lejlighed til at optage undervejs, spiller Underlaget, som Isen har bevæget sig hen over, en stor Rolle for Mergelens Kalkholdighed. De Lag, ældre end Istiden, der kan være Tale om at finde inden for Hammerum Herred og tilstødende Omraader, er Lag fra Tertiærtiden og Lag fra Kridttiden.

Lag fra Tertiærtiden.

Det antages almindeligt, at det er Lag fra Tertiærtiden, der udgør den dybere liggende Undergrund i denne Del af Jylland; og inden for Tertiærperiodens forskelligartede Lag bliver der her navnlig Tale om saadanne, der hører nær sammen med Forekomster af Brunkul, Lag, som anses for at stamme fra en Tid, da i det mindste en Del af Danmark laa som tørt Land. Denne Del af Tertiæret kaldes Nedre-Miocæn. De Lag, det drejer sig om, er Brunkul, Glimmersand og Glimmerler.

Brunkul. Fra Boringer, som N. HARTZ¹⁾ har offentliggjort Meddelelser om, kendes der i Hammerum Herred Brunkul fra Tanderup Kær SV. for Herning, fra Fasterholt Gaard mellem Herning og Brande, og muligvis fra Skarrild ved Skjern Aa og fra Rind Syd for Herning.

Til disse Findesteder, der alle ligger i Herredets sydlige Del, slutter der sig adskillige Findesteder for Brunkul baade mod Vest (i Nr. Omme Sogn og i Nr. Vium Sogn) og mod Sydøst (ved Sandfeldgaarde og andre Steder i Brande Sogn).

I Forbindelse med Brunkullene optræder overalt Glimmersand eller Glimmerler, og saadanne Lag, med pletvis Indlejring af Brunkulslag, danner rimeligvis Undergrunden i hele dette Omraade. De træder enkelte Steder frem i Dagen eller nær til Overfladen.

Tertiært Ler og Sand. Ved et Teglværk, 2 km NV. for Kibæk findes sort Glimmerler og derunder groft Kwartssand. Det hele er dækket af lagdelt Grus og Sand.

I den nordlige Del af Herredet findes der Glimmerler ved Visgaard Teglværk i Sinding Sogn og ved Møltrup Teglværk i Timring Sogn. Ved Visgaard Teglværk er det regelmæssigt lagdelt, mørkebrunt Glimmerler med smaa Sandlag, der opadtil kan naa en Tykkelse af 0,3 m. Øverst er Leret gulbrunt og gaar over i Ler uden Lagdeling og med indpressede Sten. Ved Møltrup Teglværk synes Leret at være af ganske samme Beskaffenhed som ved Visgaard Teglværk, men det er her brokket; det dækkes af sandet Ler med indæltede Sten.

I samme Egn, nemlig 2 km SØ. for Vilbjerg Station, findes en stor Sandgrav med temmelig groft, hvidt, tertiært Kwartssand med hældende Lag. Sandet er dækket af et 1 m tykt, sandet Morænelag.

I E. DALGAS': Geographiske Billeder fra Heden (1868) omtales flere Steder, at der i de her omhandlede Egne findes Lag af blaa, skifret, glimmerholdig Brunkulsmergel. Det, som dér nævnes paa denne Maade, kan dog næppe regnes blandt Tertiærlagene, det er

¹⁾ Bidrag til Danmarks tertiære og diluviale Flora. D. G. U. II. R. Nr. 20, 1909.

snarest Diluvialmergel. De før omtalte Tertiærslag er derimod ganske kalkfri eller yderst kalkfattige. Indlandsisen har saaledes ikke herfra kunnet hente noget Tilskud til Indhold af Kalk i Morænematerialet. Dette er derimod snarere bleven kalkfattigere ved Optagelse af Ler og Sand fra det direkte Underlag fra før Istiden.

Lag fra Kridttiden.

Medens man ikke tidligere har kendt Lag fra Kridttiden som større sammenhængende Masser i denne Del af Jylland, er det ved de nu foretagne Undersøgelser bleven bekendt, at der i det mindste er et Sted i Hammerum Herred, hvor saadanne Lag forefindes.

Stedet er en Bakke, der ligger 400 m Øst for Nøvling Kirke. Der har her for en Aarrække siden været taget en betydelig Mængde Kalk, dels til Jordforbedring, dels til Brænding. Nu er Gravene aldeles tildækkede af Ras og paafyldt Jord, saa at man kun ved Gravning og Boring kan faa Rede paa Aflejringens Beskaffenhed og Lejringsforhold.

I de smaa Affaldsbunker, der endnu henligger paa Stedet, findes Stykker af haard, kornet Kalksten, hvori der ligger kantede Stykker af sort Flint; desuden findes der kantede Stykker af sort Flint, som er sammenkittede af en graa, men grovkornet Flintmasse, i hvilken der findes ganske smaa Udskillelser af Kalkspat. Flinten kan ogsaa optræde i Form af en fuldstændig Breccie.

Den Art Kalksten, som har ligget til Grund for den baade ved Beskaffenhed og Optræden ejendommelige Aflejring, som findes her, er vistnok Blegekridt. Men om det her fundne Kalkparti ligger paa sit oprindelige Lejested, om dets Beskaffenhed og dets Optræden her staar i Forbindelse med tektoniske Forstyrrelser i Undergrunden, eller om Kalken er ført hertil af Indlandsisen, derom kan der endnu intet siges.

Formodentlig har Kalken ikke nogen videre Udstrækning ud over den lille Bakketop. Det er derfor vanskeligt paa Grundlag af det, der foreligger, at sige noget om Kalkens Betydning for Kalkindholdet i Egnens Mergellag. De nærmest liggende Steder med store Kalkmasser ligger i nordlig Retning herfra, nemlig ved Hjerm, ved Sevel og ved Davbjerg og Mønsted, hvor det er Blegekridt, der optræder i alle tre Omraader.

Istidens Aflejringer.

I Hammerum Herred optræder der to Arter af Istidslandskaber, som i deres udprægede Form er meget forskellige, dels et Bakke-

landskab, der kan være mere eller mindre uregelmæssigt, med udprægede Bakkeformer eller af fladt bølget Karakter, og dels flade Sandsletter, kun afbrudte af Dalnedskæringer eller af »Bakkeøer«. Bakkelandet findes i hele den vestlige Del af Omraadet og i dets centrale Del. Sandsletterne, »Hedesletterne« indtager navnlig Omraaderne mod Nordøst, med Afløb mod Stora, og mod Sydøst, med Afløb mod Skjern Aa. De to Slags Landskaber er opstaaede paa væsentlig forskellig Maade, og en tilsvarende Forskellighed vil ofte være til Stede med Hensyn til Mergelens Optræden i de to Omraader.

Bakkelandskabet.

Moræneaflejring. I Bakkelandet træffer man i væsentlig Grad Jordlagene, saaledes som de — baade med Hensyn til Beskaffenhed og Landskabsform — er afsatte i Istiden af selve Indlandsisen. Jordbundsbeskaffenheden kan være af meget forskellig Karakter.

Morænemergel, den almindelige, stenholdige, sandede Lermergel, findes ofte tæt under Overfladen, saaledes som den er opstaaet som direkte Smeltningssrest efter Indlandsisen. Den er dog altid dækket af et Forvittringslag af mere magert Ler, dannet ved Vandets og Luftens Indvirkning paa Mergelens øvre Lag, idet Farven samtidig er ændret fra Mergelens oprindelige graa Farve til Lerets brune Farve ved Omdannelse af Jærnforbindelserne, der findes i Mergelen.

Andre Steder kan Morænemergelen være dækket af Sandlag, der ofte er saa mægtige, at Mergelen af den Grund er praktisk utilgængelig for Udnyttelse. Hvor det alene er Mergelens eget Forvittringslag, det stenede Ler, der danner Dækket over Mergelen, kan dette Dække dog ofte være saa tykt, at Mergelen af den Grund bliver praktisk uanvendelig. Dette har saa meget lettere kunnet ske, som Morænemergelen ofte er meget kalkfattig, og Udvaskningen derfor har kunnet indvirke stærkt til stor Dybde. Ofte er tillige Morænemergelen og det deraf opstaaede Ler temmelig sandet, saa at Vandtrækket derigennem er relativt stærkt.

Hvad der i mange Egne af Landet spiller en stor Rolle for Moræneaflejringernes Karakter, er den Retning, hvorfra de er hidførte af Indlandsisen. For Hammerum Herreds Vedkommende kan her være Tale om Retninger fra Nord og Nordøst samt fra Sydøst. I hele den nordlige og den centrale Del af Herredet er det Spor af Is fra Nord, der er altovervejende baade i Mergellagene og i de dækkende Jordlag. Dette fremgaar af, at de Sten, hvis oprindelige Hjemsted kan bestemmes, næsten udelukkende stammer fra den vestlige Del af Skandinavien, nemlig det sydøstlige Norge og de omliggende

Omraader. I Herredets sydvestligste Del er det anderledes. Her finder man Mergel, hvis Stenindhold tyder paa, at Mergelen er hidført fra østligere Egne; Overfladens Sten viser, at der har fundet en betydelig Tilførsel af Materiale Sted fra Østersø-Egnene. For Mergelens Kalkindhold synes den ulige Herkomst dog ingen væsentlig Rolle at have spillet. Hvor vidt der er nogen Forskel i Henseende til Indholdet af Plantenæringsstoffer som Kali og Fosforsyre kendes ikke.

Paa enkelte Steder kan man i Moræneleret finde Partier af Glimmerler, som kan være optaget fra Tertiærlagene i de nærmestliggende Omraader. Saadanne Lag er ganske kalkfri.

Lagdelte Aflejringer. Ligesom de Jordlag, der direkte er afsatte af Isen, kan optræde under alle de forskellige, forekommende Terrænforhold i Bakkelandet, saaledes er dette ogsaa Tilfældet med de Jordlag, der er afsatte ved Udslæmning af Isens Materiale.

Saadanne Lag kan være Grus og Sand og det finere Slæmningsprodukt, det stenfri Ler eller den stenfri Mergel, Diluvialmergelen. Særlig i markerede og store Bakker og Bakkedrag er det ofte Grus og Sand der findes, ligesom disse ofte optræder som øverste Lag i fladere Terræn. Diluvialmergelen, der forekommer i høje Bakkedrag, er oftest dækkede af Sandlag og kommer her hyppigst frem, hvor der er Bakkeskrænter, eller hvor rindende Vand har foraarsaget Nedskæringer. Paa fladere Terræn og navnlig i de brede, flade Sænkninger og Dalstrøg, der ofte slutter sig til Vandløbene i det vestjydske Bakkeland, optræder der ofte Diluvialmergel kun dækket af et Forvittringslag af stenfrit Ler eller tillige af et tyndere eller tykkere Lag Sand.

Interglaciale Aflejringer. Foruden de lagdelte Aflejringer, der er afsatte af eller i Forbindelse med selve Indlandsisen, finder man paa sine Steder Aflejringer, der er dannede i de isfri Afsnit af hele det Tidsrum, der betegnes som »Istiden«. Saadanne »interglaciale« Lag er i Hammerum Herred fundne nogle Steder, bl. a. ved Herning, ved Rind og ved Harreskov Øst for Kibæk. Lagene ved Herning, nemlig i Teglværksgraven 2 km Vest for Byen, har ikke nogen Interesse i Egenskab af Mergel. Derimod er de Oplysninger, de giver om Jordlagenes Historie i denne Egn, af stor Interesse og vil ventelig senere blive gjort til Genstand for selvstændig Beskrivelse.

Aflejringerne ved Rind og ved Harreskov har foruden den videnskabelige Interesse ogsaa Betydning som Mergel; de bestaar af yderst kalkholdig Sømergel, der er afsat under lignende klimatiske Forhold som Nutidens, men derimod under helt andre lokale Forhold. Forholdene ved Harreskov vil senere blive nærmere omtalte i Forbindelse med de undersøgte Mergellag. Her skal kun anføres, at Søaflejringerne

paa begge Steder er bleven dækkede af Grus, Sand og Ler, afsatte af et Isdække, der senere har bredt sig over Omraadet.

Hedesletterne.

I deres udprægede Form danner Hedesletterne en afgjort Modsætning til Bakkelandet, selv om der er mange Steder, hvor denne Modsætning ikke træder stærkt frem, saa at der skal et øvet Øje til at adskille de to Landskabsformer fra hinanden.

Det ejendommelige ved Hedesletterne er dels, at de overalt som øverste Jordlag har Sand — mere eller mindre smaastenet —, dels, at de danner udstrakte, næsten horizontale Flader. Denne Slettekarakter kan paa sine Steder være forstyrret noget ved, at rindende Vand har frembragt Nedskæringer og Ujævnheder. Desuden kan her ligesom ogsaa i Bakkelandet den oprindelige Karakter være ændret ved, at der er ophobet Flyvesand enten som Klitter eller som mere regelmæssige Sandaflejringer. Dette sidste er flere Steder Tilfældet i Herredets sydlige og sydøstlige Dele.

Den for Hedesletterne ejendommelige Karakter skyldes, at de er Flodsletter, frembragte af Floder, der opstod ved Smeltning af den østligere liggende Indlandsis, og som fandt Afløb dels mod Nordvest til Stora, dels mod Sydvest til Skjern Aa.

Hvor disse Floder stødte mod højere liggende Land, skete der en Bortskæring af Landet, saa at Flodsletten derved blev begrænset af en Skrænt. Paa saadanne Steder kan Modsætningen mellem Bakkelandet og Hedesletterne træde særdeles skarp frem, saasom ved Højris ved Ikast. Det samme er Tilfældet adskillige Steder langs Vestsiden af den sydlige Flodslette. Paa mange Steder kan man finde Partier af Bakkelandet liggende ganske omsluttede af Hedesletten, saa at de ganske kommer til at svare til Navnet: »Bakkeøer«, nemlig øformige Dele af det mere udstrakte Bakkeland.

Medens Mergellagene i Bakkelandet kan forekomme under meget uensartede Forhold, er Mergelens Optræden i Hedesletterne fortrinsvis knyttet til Aadalene og disses Skrænter. Dette er naturlig Følge af, at disse ældre Istidslag normalt er dækkede af Hedeslettens Sandlag, der er skyllede ud over dem, og først paany er bleven blottede, hvor der senere af det rindende Vand er frembragt Nedskæring og Bortfjernelse af de dækkende Sandlag.

Mergellagene.

Som det fremgaar af det foregaaende, er de Mergellag, der forekommer, forskellige baade med Hensyn til Oprindelse og Beskaffenhed.

Morænemergelen er sammensat af vidt forskellige Bestanddele, forskellige i Kornstørrelse og forskellige af Art. Som en fuldstændig usorteret, sammenæltet Masse er den afsat som den Rest, der efterlodes af Indlandsisen, da denne smeltede bort og dens Indhold sank ned uden at blive sorteret efter Kornstørrelse af det Vand, der opstod ved Isens Smeltning. Denne Art af Mergel er saaledes den mest oprindelige af de Mergelarter, der findes. De andre har i større eller mindre Grad deres Udspring fra det samme Materiale, hvis direkte Afsætningsform er Morænemergelen.

Den Morænemergel, der kendes fra Hammerum Herred, er hovedsagelig mørk graa og af grov og sandet Beskaffenhed. Dens Indhold af kulsur Kalk er i Almindelighed saa lille, at den under de nuværende Forhold er uden væsentlig Betydning som Mergel. Listerne og Kortet over Mergelen viser, at denne er særlig fremtrædende i visse Dele af Snebjerg og Vilbjerg Sogne. Det er ganske overvejende denne Art af Mergel, der danner Underlaget for Omraadets Lerjorder. Indholdet af kulsur Kalk er sædvanlig under 15 % og naar sjældent 20 %. Et endnu større Kalkindhold er kun truffet ganske enkelte Steder.

Diluvialmergelen, der er en stenfri Lermergel, er oprindelig afsat som det mest finkornede Slæmningsprodukt af Indlandsisens Moræneindhold (der i uslæmnet Form afsattes som Morænemergel). Hvor Diluvialmergelen ikke har undergaaet Forstyrrelser efter sin Aflejring, kan man derfor finde den tydelig lagdelt med Veksling mellem mere eller mindre sandede og mere eller mindre lerede Lag, ganske saadan som de oprindelig afsattes af Smeltevandsfloden fra Isen. Er der senere skredet Ismasser ud over de afsatte Lag, kan Lagdelingen være bleven forstyrret eller endog ganske udslettet, Dele af Mergelen kan være bleven bortskaarne, eller denne kan være bleven dækket af Lag af Sand, Grus eller Morænemergel. Det vil deraf skønnes, hvorledes Diluvialmergelen ligesom Morænemergelen kan komme til at ligge i Jorden under saa forskellige Forhold, som Tilfældet er.

Diluvialmergelens Kalkindhold er gennemgaaende betydelig større end Morænemergelens. Som Regel varierer Indholdet af kulsur Kalk mellem 20 % og 40 %. Det kan undertiden gaa betydelig længere ned, men kan ogsaa være betydelig større. Da Diluvialmergelen er dannet ved Udslæmning af det mest finkornede af Morænemergelens Materiale, faar dens større Kalkindhold derved sin naturlige Forklaring.

Den interglaciale Sømergel, som er funden enkelte Steder, er kun nærmere undersøgt ved Harreskov, Assing Sogn, hvortil henvises angaaende Forklaring af Lejringsforhold og Oprindelse.

Mergelforekomsterne ordnede sognevis.

Aulum.		Dybde	kulsur Kalk
Morten Gravlund, Grønkjær.....	M. ¹⁾	Prøve	13,0 pCt.
Læge Fischer, L. Stoubæk	D.	—	33,3 —
—	—	—	55,0 —
—	—	—	32,3 —
—	—	—	34,9 —
Anton Thomsen, Varhede	—	—	30,3 —
Morten Gravlund, Varhedebakke	—	—	35,4 —
—	—	—	32,1 —
Poul Poulsen, Skærbæk gl. Mølle	—	2,0—3,0 m	10,4 —
—	—	Prøve	8,0 —
Kr. Mosegaard, Mosegaard, Ljøring	—	—	22,0 —
—	—	—	12,0 —
—	—	—	25,0 —
—	—	2,0—4,0 m	32,8 —
Chr. Sønderbæk, Holt	M.	2,0—3,2 —	35,6 —
—	—	3,2—4,0 —	36,8 —
—	—	Prøve	25,5 —
—	—	—	37,3 —
—	—	—	39,0 —
—	—	—	36,6 —

Ved dette sidste Sted strækker Mergelen sig under lettilgængelige Forhold over ca. $\frac{1}{2}$ ha, og vil antagelig egne sig til større Udnyttelse. Fra St. Stoubæk i Aulum har Hedeselskabet analyseret Mergel med indtil 49,2 % kulsur Kalk.

Ørre.		Dybde	kulsur Kalk
Karl Madsen, Nygaard	M.	Prøve	10,5 pCt.
Niels Krogstrup, Nørgaard	D.	—	30,7 —
Niels Olsen, Ørregaard	—	2,6—4,6 m	38,0 —
—	—	4,6—6,6 —	33,5 —
—	—	6,6—8,5 —	30,2 —
Hans Hansen, Romvig Gde.	M.	1,0—3,0 —	5,0 —
—	—	0,6—2,6 —	11,0 —
—	D.	1,5—2,5 —	11,7 —
—	M.	2,5—3,5 —	9,0 —
—	—	1,5—3,5 —	7,0 —
Niels Romvig, Romvig Gde.	—	Prøve	7,2 —
—	—	—	6,6 —
—	—	—	10,7 —

Desuden er der ved Studsgaard Forsøgsstation foretaget Analyse af Mergel fra

M. Bank	(øverst)	27,6 pCt.
—	(nederst)	35,0 —

¹⁾ M. = Morænemergel; D. = Diluvialmergel.

Vilbjerg.		Dybde	kulsur Kalk
Laurids Iversen, Nørregaard, Helleskov ..	M.	Prøve	9,0 pCt.
—	—	1,5—2,9 m	9,5 —
—	—	2,1—3,5 —	8,7 —
Anna Stoudbøl, Helleskov.....	D.	1,6—3,6 —	22,2 —
—	—	Prøve	23,0 —
—	—	—	23,2 —
—	M.	1,5—3,5 —	8,2 —
Kr. Jensen, Mosegaard	—	2,0—3,0 —	9,5 —
—	—	Prøve	7,5 —
—	—	—	9,7 —
—	—	—	10,5 —
Johannes Jensen, Moselund	—	—	9,5 —
Kr. Andersen, Ejsingkjær Mark	—	—	10,0 —
Chr. Christensen, Gyldenlund.....	—	—	10,0 —
—	—	2,0—4,0 —	9,0 —
Chr. Helleskov, Ejsingkjær Mark	—	1,5—2,5 —	8,5 —
—	—	0,5—2,5 —	7,5 —
Laust Falsig Lausen, Ejsingkjær Mark ...	—	1,0—2,2 —	6,2 —
Peter Krogstrup, Godthaab.....	—	Prøve	8,5 —
Anders Chr. Petersen, Ejsingkjær Mark...	—	—	9,0 —
Peter Krogstrup, Ejsingkjær.....	—	1,5—3,5 —	8,5 —
—	—	2,5—4,5 —	9,5 —
—	—	Prøve	9,2 —
Jens Chr. Jensen, Vestergaard, Rødding ..	D.	3,0—5,0 —	36,4 —
Ferdinand Diechmann, Rødding.....	—	2,3—4,3 —	7,0 —
—	—	1,6—3,2 —	10,2 —
—	—	Prøve	9,4 —
Chr. Christensen, Grønholm.....	—	1,0—3,0 —	41,0 —
—	—	Prøve	27,0 —
—	—	2,6—4,6 —	24,0 —
—	M.	3,0—3,5 —	23,0 —
—	—	1,0—3,0 —	13,2 —
—	—	3,2—3,7 —	10,0 —
Chr. Pedersen, Mosekjær	—	1,5—2,5 —	11,0 —
—	—	2,5—3,5 —	13,5 —
—	—	Prøve	11,8 —
Jens Kølbæk, Pugdal.....	—	—	9,5 —
J. Chr. Christensen, Lerager.....	D.	—	26,0 —
—	—	—	22,1 —
Sinding.			
Anders Andersen, Visgaard.....	D.	Prøve	26,0 —
—	—	1,6—3,6 —	26,0 —
—	—	3,6—5,6 —	21,2 —
—	—	5,6—6,0 —	17,7 —
Chr. Brande, Karlsmose	—	Prøve	23,7 —
Niels Stensbjerg, Stensbjerg	—	—	29,8 —
—	—	—	21,5 —
Karl Nielsen Aavadt, V. Aavad.....	—	1,5—3,5 —	25,5 —
—	—	3,5—5,0 —	30,8 —
—	—	Prøve	29,0 —

		Dybde	kulsur Kalk
Marius Skov, Birktoft	M.	2,0—3,0 m	8,0 pCt.
	D.	2,0—2,5 —	32,3 —
	—	2,5—3,5 —	34,3 —
	—	0,6—1,6 —	5,2 —
Peter Bak, Sønderlund	—	1,5—3,5 —	12,0 —
	—	3,5—4,5 —	15,0 —
Knud Gravlund, Lonnebjerg	M.	2,1—2,7 —	6,5 —
	D.	2,7—6,9 —	32,5 —
Jakob Sander, Nørlund	—	2,9—3,3 —	10,7 —
Chr. Jakobsen, Kragstnap	—	0,6—2,6 —	38,8 —
	—	2,6—4,6 —	32,5 —
	—	2,0—4,0 —	21,2 —
	M.	2,2—3,0 —	12,5 —
	D.	3,0—5,1 —	39,0 —
Niels Romvig, Vr. Asbjerg	D.	2,0—4,0 —	31,8 —
	—	4,0—6,0 —	39,0 —
	—	1,2—1,7 —	15,0 —
Jens Pedersen, Ør. Asbjerg	—	1,1—3,2 —	37,0 —
	—	3,2—5,2 —	39,8 —
	—	5,2—7,2 —	38,7 —
	—	7,2—9,2 —	39,8 —
Karl Bak, Bakkegaard	—	9,2—11,1 —	40,5 —
	—	1,4—2,3 —	32,8 —
J. C. Pajbjerg, Braadjord	—	2,9—4,9 —	41,8 —
	—	4,9—6,2 —	43,7 —

Medens det ved adskillige af de her undersøgte Forekomster kun drejer sig om Mergel af ringe Udstrækning, er der Grund til at antage, at der i hvert Fald ved de to Asbjerg Gaarde er betydelige Mergelmængder til Stede.

I de østligere Dele af Sognet er der flere Steder forgæves søgt efter Mergel.

Timring.		Dybde	kulsur Kalk
Niels Flytkjær, Nørregaard, Tiphede	D.	Prøve	5,6 pCt.
	M.	—	20,4 —
Peder Thomsen, Østergaard, Tiphede	D.	—	12,3 —
	—	—	32,4 —
	—	—	33,0 —
Kr. Pedersen (S. f. Mikkelsborg), Tiphede.	—	—	26,9 —
Karl Kvist, Najbjerg	—	1,5—3,5 m	9,5 —
	—	3,5—4,5 —	8,2 —
Peter Kvist, Najbjerg	—	2,5—3,5 —	8,0 —
	—	3,2—4,2 —	15,5 —
	M.	Prøve	20,0 —
Marie Madsen, Najbjerg	—	—	18,0 —
	—	—	19,8 —
Peter Povlsen, Kjærgaarde	—	—	19,0 —
	D.	2,5—4,5 m	24,2 —

		Dybde	kulsur Kalk
H. H. Povlsen, Najbjerg	M.	1,0—3,0 m	8,5 pCt.
	—	Prøve	13,5 —
1 km V. f. Timring Kirke	—	—	19,0 —
Laust Mosegaard, Mosegaard	D.	—	34,3 —
Pastor Munck, Møltrup	M.	3,0—4,5 m	5,0 —
	D.	2,7—3,7 —	29,5 —
	M.	2,0—4,0 —	12,7 —
	—	4,0—5,0 —	11,7 —
Peter Møller, Mølgaard	D.	1,6—2,6 —	11,5 —
Magnus Grimstrup, Grimstrup	—	1,5—3,5 —	14,5 —
	—	1,6—3,5 —	13,0 —
	—	3,5—4,5 —	14,5 —
	—	2,5—3,5 —	32,8 —
	—	3,5—5,2 —	32,8 —
	—	3,0—4,0 —	30,2 —
Syd for Grimstrup Mølle	—	Prøve	13,6 —
	—	—	15,0 —
Risgaarde	—	—	12,1 —
	—	—	12,8 —
Anders Kristensen, Trøstrup	—	1,6—3,6 —	14,8 —
	—	Prøve	11,8 —
	—	—	14,5 —
Aksel Larsen, L. Trøstrup	—	—	18,0 —
	—	—	18,0 —
Peder Nielsen, Brikshus	—	—	13,5 —
	—	—	16,7 —
	—	—	35,5 —

Navnlig i Sognets vestlige Del, hvor Overfladelagene for en stor Del er Sand og Grus, er Mergellagene meget vanskelig tilgængelige.

Nøvling.		Dybde	kulsur Kalk
Knud Nielsen, Bækkelund	D.	Prøve	34,0 pCt.
	—	—	41,5 —
A. Østergaard, Egbæk	M.	2,0—4,0 m	6,4 —
	—	4,0—5,0 —	6,2 —
L. Vinding, Nybo	D.	Prøve	38,6 —
	—	—	38,1 —
	—	—	45,1 —
Peter Ingelbrechtsen, Bredkjær	—	3,0—6,5 —	37,1 —
	—	6,5—10,0 —	28,2 —
	—	1,5—4,1 —	39,5 —
	—	4,1—6,8 —	34,9 —
	—	6,8—9,5 —	32,7 —
	—	1,5—4,1 —	40,3 —
	—	4,1—6,8 —	34,2 —
	—	6,8—9,5 —	30,3 —
	—	2,0—4,6 —	36,6 —
	—	4,6—7,3 —	34,9 —
	—	7,3—10,0 —	33,6 —
	—	3,0—5,0 —	26,7 —

		Dybde	kulsur Kalk
	D.	3,0—6,0 m	31,2 pCt.
	—	2,0—5,0 —	27,2 —
	—	5,0—8,0 —	23,8 —
	—	Prøve	35,0 —
	—	—	42,4 —
	—	—	48,5 —
	—	—	25,5 —
Jens Hansen, Østergaard, Skibbild	D.	1,0—3,0 —	20,0 —
	—	3,0—4,5 —	28,3 —
	—	1,2—3,2 —	37,2 —
R. P. Søby, Skibbildgaard	M.	1,2—2,7 —	7,2 —
200 m N. for L. Stabelhøj	D.	Prøve	19,2 —
Niels Merrild, Meldgaard	—	3,0—4,0 —	28,3 —
Villads Josefsen, V. for L. Stabelhøj	—	Prøve	33,4 —

Af Forekomsterne i Nøvling er der to, som kan have nogen større Betydning, nemlig ved Nybo og ved Bredkjær, hvor Hedeselskabet har foretaget Undersøgelserne. Der er her gode Mergellag, der ligger godt for Udnyttelse.

Tjørring.		Dybde	kulsur Kalk
Søren Chr. Pedersen, Bjallerbæk	D.	2,0—4,0 m	39,5 pCt.
	M.	2,3—4,0 —	16,0 —
Chr. Hauge, Ørnhoved	D.	2,2—4,2 —	34,8 —
	—	4,2—6,1 —	36,3 —
	—	2,2—4,2 —	30,0 —
	—	4,2—6,5 —	32,8 —
	—	2,9—5,8 —	34,0 —
	—	2,4—4,3 —	33,6 —
	M.	Prøve	25,0 —
	—	1,9—4,0 —	23,2 —
	—	2,3—4,3 —	19,7 —
Niels Pedersen, Kwartborg	—	1,9—3,0 —	25,7 —
	—	3,0—4,1 —	25,7 —
	—	4,1—5,0 —	25,0 —
	—	3,3—5,5 —	10,2 —
Abel Sivebæk, Nørre Sivebæk	—	3,3—5,3 —	22,7 —
	—	5,3—7,2 —	23,0 —
	—	3,3—5,3 —	23,2 —
Ludvig Gades Enke, Tjørring	—	3,5—4,7 —	16,5 —
Peder Andersen, Kirkegaard	D.	2,5—4,5 —	29,5 —
	—	4,5—6,2 —	36,5 —
Chr. P. Christensen, Lundager	—	1,7—3,2 —	30,0 —
	—	0,9—1,9 —	38,5 —
	—	2,0—4,1 —	18,2 —
	—	Prøve	34,3 —
Peter Østergaard, V. Sivebæk	M.	2,4—4,4 m	8,2 —
	—	4,4—6,4 —	10,0 —
	—	3,3—4,3 —	8,5 —

		Dybde	kulsur	Kalk
	M.	2,5—4,5 m	9,0	pCt.
	—	4,5—6,4 —	9,7	—
Enevold Jensen, Sdr. Lundgaard	—	2,1—3,1 —	7,7	—
	—	2,0—4,0 —	8,7	—
	—	4,0—5,0 —	7,2	—
	—	Prøve	6,2	—

Ved de fleste af de nævnte Steder med Diluvialmergel er det kun smaa Mergelmængder, der synes at være til Stede.

		Dybde	kulsur	Kalk
Snebjerg.				
Chr. Albert Christensen, Hundkjær	D.	1,4—2,9 m	22,0	pCt.
	—	2,9—4,9 —	15,8	—
	M.	1,4—3,4 —	9,5	—
	—	3,4—4,5 —	10,0	—
	—	1,0—2,9 —	5,7	—
	—	1,6—3,3 —	9,5	—
Vesterager	D.	Prøve	42,2	—
Chr. Ovig Christensens Enke, St. Fonvad . .	—	1,9—3,9 —	31,5	—
	—	3,9—6,3 —	30,3	—
Jeppe Bækgaard, L. Fonvad	—	2,2—4,5 —	36,3	—
	M.	Prøve	10,0	—
Okkels Birk, Helstrup	—	2,6—4,6 —	8,7	—
	—	4,6—5,2 —	9,3	—
	—	1,8—3,8 —	9,7	—
	—	3,8—5,8 —	11,0	—
	—	2,7—4,7 —	11,0	—
	—	1,8—3,9 —	8,7	—
	—	1,2—3,2 —	7,2	—
	—	3,2—5,2 —	7,5	—
	—	2,3—4,3 —	9,2	—
	—	4,3—6,4 —	10,5	—
Chr. Andersen, Helstrup	—	2,4—4,2 —	10,2	—
	—	3,0—5,0 —	8,5	—
	—	Prøve	10,7	—
	—	1,5—3,5 —	9,7	—
	—	3,5—5,2 —	11,0	—
Peter Albæk, Helstrup Søndergaard	—	Prøve	10,5	—
	—	5,4—5,7 —	10,5	—
	—	3,2—5,2 —	10,2	—
	—	5,2—7,2 —	10,5	—
	—	1,5—3,5 —	9,7	—
	—	3,5—5,5 —	10,2	—
	—	2,5—4,5 —	8,5	—
	—	4,5—6,5 —	9,0	—
Andreas Petersen, Østergaard	—	1,4—2,4 —	6,5	—
	—	1,2—2,2 —	8,7	—
Kristian Bjørslev, L. Bassumgaard	—	1,6—2,6 —	7,0	—
	—	Prøve	7,2	—

		Dybde	kulsur Kalk
	M.	1,5—2,9 m	8,7 pCt.
	D.	2,9—3,5 —	14,8 —
Mads Chr. Ladekjær, Ørskovgaard	M.	1,6—2,6 —	10,0 —
Jens Chr. Jensen, Lundmølle	—	2,1—3,1 —	8,5 —
	—	Prøve	5,2 —
	—	Brønd	4,7 —
Hans Peter Thyssen, Sdr. Bassumgaard . .	—	0,8—1,5 —	8,7 —
	—	2,0—2,5 —	9,7 —
Jens Haunstrup Nielsen, Snebjerg	—	2,3—3,3 —	9,5 —
Jens Bækgaard, Fruergaard	—	1,6—3,0 —	9,2 —
Jens Agerbæk, Albæk Teglværk	—	Prøve	7,2 —
	—	—	9,7 —
	—	—	10,7 —
Jens Poulsen, Haunstrup	D.	—	34,1 —
Chr. Sønderby, Haunstrup	—	Prøve	39,0 —
	—	—	31,0 —
Niels Haunstrup, —	—	2,3—3,3 —	27,5 —
	—	Prøve	39,8 —
Jens Knudsen, Albæk	—	1,5—3,5 —	20,7 —
Jens Chr. Andersen, L. Albæk	—	Prøve	19,0 —
	—	—	17,7 —
Tanderup Gaard	M.	—	12,0 —
Peter Abildtrup, 800 m V. f. Amtrup, Sol- bakken	—	1,5—3,5 —	9,8 —
Niels Chr. Jensen, Tovstrup	—	1,7—3,0 —	9,2 —
Viggo Madsen, Tovstrup	—	1,2—3,2 —	2,7 —
	—	1,2—2,0 —	8,7 —
Jens Chr. Seiten, Krogstrup	—	1,6—3,5 —	10,2 —
	D.	1,3—3,3 —	35,6 —
	—	3,3—5,0 —	36,8 —
	—	1,2—3,2 —	35,2 —
	—	3,2—5,2 —	29,8 —
	—	5,2—6,7 —	30,6 —
Viggo Madsen, Tovstrup	—	3,0—4,5 —	34,9 —
Chr. G. Nielsen, —	—	2,0—3,5 —	33,3 —
Niels Chr. Jensen, —	—	2,5—4,0 —	33,3 —
	—	4,0—4,8 —	36,8 —
Jens Jensen, —	—	Mergelgrav	39,0 —
	—	—	38,7 —
Peter Abildtrup, 2 km S. f. Snebjerg, Sol- bakken	—	Prøve	29,2 —
	—	—	39,0 —
Jens Toustrup, Kjærsgaard	M.	2,7—3,5 m	9,2 —
J. Pfløger, Kjærsgaard Teglværk	—	2,5—4,5 —	9,7 —
Adolf Diechmann, Lervadskjær	—	2,0—3,0 —	8,2 —
	—	2,0—3,0 —	7,0 —
	—	3,0—4,0 —	7,0 —

Ved Studsgaard Forsøgsstation er der yderligere fra den sydlige Del af Snebjerg Sogn analyseret en Del Mergelprøver, navnlig af Morænemergel.

I Omraadet ved Krogstrup og Tovstrup synes der at ligge betydelige, sammenhængende Lag af Diluvialmergel, der maaske kunde fortjene en nøjere Undersøgelse. Det samme gælder Forekomsten ved St. Fonvad.

Herning.		Dybde	kulsur Kalk
Herning Teglværks Lergrav	D.	Prøve	17,6 pCt.
	M.	—	8,5 —
Niels Chr. Jakobsen, Højgaard	—	—	11,7 —
Lambreth Jensen, Nederkjær	—	2,3—3,3 m	7,2 —
	—	3,3—4,0 —	7,5 —
	—	2,5—3,5 —	6,5 —
	—	3,5—4,0 —	7,0 —
Enevold Nykjær, Nykjær	—	2,0—3,0 —	10,0 —
	—	3,0—4,2 —	8,5 —
Niels Nykjær Ottosen, Kjæret	—	2,5—3,5 —	8,0 —
	—	3,5—4,5 —	10,0 —
	—	Prøve	9,5 —
Gjellerup.			
Anders P. Andersen, Nr. Have	M.	1,3—2,3 m	6,0 —
	—	2,3—3,3 —	6,7 —
	—	3,3—4,2 —	6,9 —
	—	2,2—2,4 —	8,6 —
S. Mikkelsen, Bjødstrup	—	2,3—3,2 —	11,0 —
	—	3,2—4,3 —	11,8 —

Fra Langelund er der ved Studsgaard Forsøgsstation analyseret 2 Mergelprøver med henholdsvis 11,8 og 16,8 % kulsur Kalk.

Ikast.		Dybde	kulsur Kalk
Jens Hagelskjær, Hagelskjær	M.	Prøve	11,1 pCt.
Niels Vestergaard, Tulstrup	D.	5,0—7,0 m	56,8 —
	—	7,0—9,0 —	57,2 —
	—	Prøve	56,6 —
Jens Pedersen, Grøde	M.	—	14,5 —
Toftlund Mergelleje	—	0,3 m	17,3 —
	—	1,6 —	16,2 —
	—	3,8 —	16,1 —

De her angivne Lag af Diluvialmergel ligger i Skrænten af en Bakkeø Vest for Brunbjerg. Mergellagene er vist overalt dækkede af mægtige Sandlag. Fra Højris er der ved Hedeselskabet analyseret et større Antal Prøver af Morænemergel, hvis Indhold af kulsur Kalk varierer mellem 2,3 % og 10,9 %.

Bording.		Dybde	kulsur Kalk
Kr. Jensen, Brunbjerg	D.	Prøve	53,4 pCt.
A. Kr. Andersen, Munklinde	—	—	29,2 —
Bording Præstegaard	M.	—	18,7 —

De to første Angivelser skyldes Hedeselskabet. Mergelen ved Brunbjerg, der ligger umiddelbart ved Damholt Mergelleje, udnyttes nu ved Mergelspor.

Rind.		Dybde	kulsur Kalk
Knud Nielsen, Knudmose	M.	Prøve	8,5 pCt.
	—	—	7,7 —
Erik Karstoft, Svendlund	D.	2,3—3,3 m	13,3 —
	—	3,3—4,4 —	28,4 —
Ole Jensen, Elmholt	—	4,3—4,6 —	24,7 —
	—	3,2—4,3 —	13,3 —
P. Sørensen, Fjederholt Enggaard	—	4,1—6,0 —	32,4 —
Otto Birkebæk, Sdr. Holt	—	2,0—2,3 —	24,7 —

Ved Landevejen Syd for Lind er der tidligere gravet en betydelig Mængde Mergel, rimeligvis interglacial Ferskvandskalk, som er dækket af Gruslag, der forhindrede os i at naa Lagene ved Boring. Muligvis er Lagene ved Elmholt ikke Diluvialmergel, men en lignende interglacial Søaflejring.

Fra et Par Steder i Lind er der ved Studsgaard Forsøgsstation analyseret Mergel med 13—14 % kulsur Kalk.

Arnborg.		Dybde	kulsur Kalk
Møller Togsvig, Togsvig	D.	0,6—2,3 m	37,5 pCt.
	—	Prøve	36,7 —
	—	0 —0,9 —	29,5 —
	M.	0,9—2,3 —	15,5 —
Erik Skovbjerg, Skovbjerg	D.	Prøve	30,8 —
Peter Chr. Christensen, Hjøllund Mølle	—	—	27,0 —

Paa mange andre Steder i Arnborg Sogn er der foretaget Boringer, men oftest med negativt Resultat, idet Mergelen sædvanlig ligger for dybt eller paa anden Maade for vanskelig tilgængelig. En særlig Undersøgelse ved Togsvig omtales nedenfor.

Ved Hedeselskabet er der foretaget Analyser af Mergel fra følgende Steder:

Birkebæk Plantage, Bakketop ved østre Slugt			37,5 pCt.
—			33,3 —
Provsthusdalen			31,0 —
»ved Kidderis Aa«			36,3 —
Hjøllund Mergelgrav			35,5 —
Jakob Jensen, Kirkegaard	I	7—13 Fod	25,8 —
		13—19 —	28,5 —
		19—24 —	31,6 —
	II	6—12 —	31,8 —
		12—18 —	25,9 —
	III	6—11 —	30,3 —
		11—14 —	30,3 —
		14—20 —	28,4 —

Fra Vognlund er der ved Studsgaard Forsøgsstation analyseret Mergel med 20,7 % kulsur Kalk.

I Januar—Februar 1915 blev der foretaget en Undersøgelse af Mergellejet ved Togsvig. I Tilslutning til gamle, store Mergelgrave langs Rind Aa Dal fandtes Mergel baade mod Nord og mod Syd. Mod Nord udgjorde Mergelen dog kun en smal Stribe, mod Syd strakte den sig med en Tykkelse af 4—5 m over ca. $\frac{2}{3}$ ha, dækket af ca. 3 m Overjord. Den graablaa — og øverst gule — Diluvialmergel, som her findes, er meget ensartet i sit Kalkindhold, der for næsten alle Boreprøverne ligger imellem 36 og 39 %, med 37,0 % som Middeltal for alle de udtagne Prøver.

Assing.		Dybde	kulsur Kalk
Jens Chr. Larsen, Harreskov (se nedenfor).			
Niels Harreskov, —	D.	Prøve	27,5 pCt.
Niels Kjærsg, Hvedde	M.	—	7,8 —
Karl Nielsen, Gammelager	D.	2,3—4,3 m	12,3 —
Anders Andersen, Sønderkjær	—	2,3—3,8 —	8,9 —
Jesper Kjærsg, Ny Kjærsg	M.	2,2—2,8 —	16,5 —
	—	1,8—3,6 —	8,9 —

I Paarup Enge findes en betydelig Mængde meget mørk, stenfri Lermergel, der dog kun har et ganske lavt Kalkindhold. En Prøve, analyseret ved Studsgaard Forsøgsstation, viste 6,6 % kulsur Kalk, en anden henimod 10 %.

Paa en ejendommelige Forekomst af interglacial Sømergel hos Jens Chr. Larsen i Harreskov har Laboratorieassistent N. OVERGAARD ved Studsgaard Forsøgsstation henledet Opmærksomheden, og der er tidligere i Forsøgsstationens Laboratorium udført adskillige Analyser af denne Mergel. Findestedet ligger ved Østenden af Harreskov Bæk, og Laget strækker sig nogle Hundrede Meter i nordøst-sydvestlig Retning, Syd for Dalen.

Mergelen bestaar af lyst, graat, porøst Kalkdynd, der ved Henliggen let smuldrer hen. Ved de Boringer, hvor Mergelen er truffen, har den sædvanlig haft en Tykkelse af 1—3 m. Størst, noget over 3 m, synes Tykkelsen at være ved Mergelgravene ved Østenden af Harreskov Bæks Dal.

Mergelen er sædvanlig baade dækket og underlejret af et grønt, undertiden næsten sort Dyndlag. Det underliggende er oftest ganske tyndt. Det overliggende Dynd var ved fem af elleve Boresteder over 1 m tykt og naade paa et enkelt Sted en Tykkelse af 3,4 m. Enkelte Steder har Mergelen vist sig at være dækket af temmelig rent, graat Moler.

Den her nævnte, sammenhørende Aflejring af Mergel og grønt Dynd hviler paa Sand og er dækket af Sand eller Ler. Dette Dække

er for største Delen afsat i Forbindelse med Indlandsisen enten direkte eller af Smeltevand. Kun i den førømtalte Dal findes der senere nedskyllet Sand. Ligeledes kan der øverst findes Flyvesand og Tørv. Ved et af Borestederne var Tykkelsen af disse dækkende Jordlag kun 2,2 m, men den var ved 6 af de 12 Boresteder mere end 3 m og naaede et enkelt Sted 6,1 m. Tykkelsen af dette Overjordslag tillige med det grønne Dynd over Mergelen er i det hele for stor til, at denne kan tilgodegøres i stor Stil.

Mergelen er ganske finkornet og indeholder intet, der, set med det blotte Øje, kan give Besked om dens nærmere Beskaffenhed. Dog er Lejringsforholdene saa tydelige, at der ikke kan være Tvivl om, at Mergelen er interglacial Ferskvandskalk, svarende til Lag af samme Art andre Steder. Dermed stemmer ogsaa Kalkindholdet godt. I den reneste Mergel svinger dette mellem 70 og 80 %, men er dog ikke sjældent lavere, navnlig i det øverste af Laget. Det laveste Indhold, der fandtes i Boreprøverne, var 57,5 % kulsur Kalk.

For at skaffe Oplysning om Allejringens mulige Planteindhold, blev der af cand. mag. KNUD JESSEN foretaget en mikroskopisk Undersøgelse af nogle udtagne Prøver. Det viste sig derved, at der i Mergelen og i det overliggende Dyndlag findes Rester af hovedsagelig samme Plantearter, nemlig Fyr (*Pinus*), Gran (*Picea*), Birk (*Betula*), El (*Alnus*), Hassel (*Corylus*) og Lind (*Tilia*), af hvilke der paavistes Støvkorn i temmelig stor Mængde. I Kalklaget findes en stor Mængde af en lille Kalkalge *Phacotus lenticularis*, og i en tidligere indsamlet Prøve har Hr. E. ØSTRUP desuden paavist, at en »Stor-Sø«-Diatomé, *Stephanodiscus astræa*, er almindelig.

Disse Fund bestyrker saaledes, at der her i en Interglacialtid, med et Klima mindst lige saa varmt som Nutidens, har været en stor Sø, hvori Mergelen er afsat paa ganske tilsvarende Maade, som Sømergel afsættes i nutidige Søer. Et senere Isdække har givet Anledning til, at de overliggende Lag af Sand og Ler afsattes. Søens Udbredelse kan til Dels spores ved Hjælp af den nuværende Markoverflades Form, idet der inden for Søomraadet findes talrige, grydeformige Sænkninger, som paa en eller anden Maade maa skyldes de underliggende Søaflejringer.

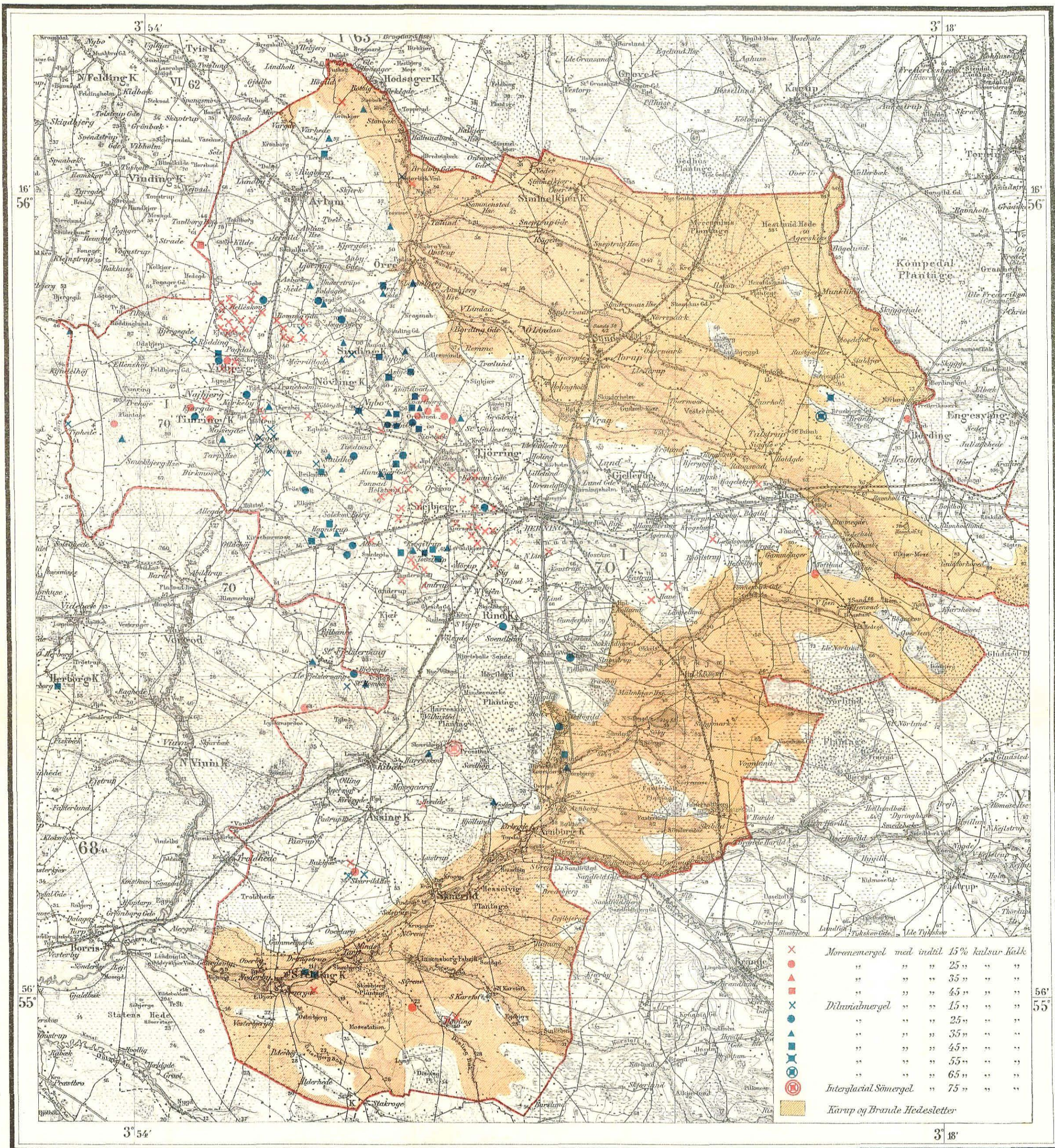
I Nutiden er de nødvendige Betingelser for, at der kan opstaa saa kalkholdig Sømergel, næppe til Stede i det sydvestlige Jylland. Derimod dannes saadanne Lag i adskillige Søer længere mod Nord og mod Øst; de anvendes i udstrakt Grad til Jordforbedring. Hertil egner Sømergelen ved Harreskov sig ogsaa godt, naar der blot benyttes Mængder, som staar i Forhold til det store Kalkindhold.

Skarrild.		Dybde	kulsur Kalk
Chr. Vestergaard, Døvling	M.	1,0—2,2 m	15,5 pCt.
	—	2,4—4,6 —	12,0 —
Hans Abildtrup, —	—	2,6—4,6 —	9,5 —
	—	4,6—6,6 —	12,2 —

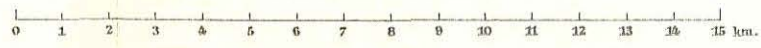
Fra Ronum er der af Hedeselskabet analyseret Mergel med 8,3 % kulsur Kalk; fra Hesselvig Enggaard Mergel med 6,9 %.

Sdr. Felding.		Dybde	kulsur Kalk
Peter Jensen, Drungstrup	D.	5,0—6,0 m	32,6 pCt.
	—	6,0—7,0 —	35,1 —
Mads Hansen, Drungstrup Mark	—	Prøve	36,9 —
Mergelgrav 1 km sydligere	M.	—	11,4 —

Paa Mads Hansens Mark og den vestligere Naboejendom blev der i Foraaret 1915 foretaget en større Undersøgelse af Mergellejet i Tilknnytning til den nuværende store Mergelgrav. Der paavistes herved, at der langs med Skjern Aa Dal, Syd for denne, kan følges et sammenhængende Mergellag til 200 m Vest for den store Mergelgrav. Indholdet af kulsur Kalk varierer mellem 26 og 37 %. Mergellejet er af en noget uregelmæssig Form, og Mergellagets Tykkelse varierer mellem 3 og 8 m. Tykkelsen af Overjorden, der bestaar af Hedeslettens Sand og Grus, varierer inden for det nævnte Omraade mellem 3,5 og 6,5 m, men kan iøvrigt være betydelig større.

Maalestok 1:160 000

Tegnet og reproducet ved Generalstabens topografiske Afdeling 1915.